

Stručni rad

SAMOEVALUACIJA I REFLEKSIJA UČITELJSKOG RADA

Viktorija Caf, profesorica razredne nastave

Osnovna škola Cerkenjak - Vitomarci

Sažetak

Teorijski temelji samoevaluacije (samovrednovanja) i refleksije učiteljskog rada proizlaze iz potrebe za osiguranjem i poboljšanjem kvalitete u području odgoja i obrazovanja. Samoevaluacija predstavlja proces sustavnog ispitivanja, odnosno provjeravanja i vrednovanja vlastitog rada, koji bi učiteljima trebao omogućiti razumijevanje vlastite pedagoške prakse, osvješćivanje njihovih prednosti i nedostataka te planiranje poboljšanja za budućnost. U procesu samoevaluacije ključna je refleksija kao kontinuirani kognitivni i afektivni proces koji omogućuje učiteljima kritičko razmišljanje o vlastitom radu, njegovim učincima i utjecajima na učenike. Kvalitetna samoevaluacija i refleksija zahtijevaju jasno definiranu misiju škole, podršku vodstva, autonomiju učitelja, sposobnost prikupljanja dokaza i podataka te dobro organizirane postupke praćenja i vrednovanja. U skladu s tim, učitelji aktivno sudjeluju u procesu samoevaluacije, ne samo ispunjavanjem upitnika, već i debatama te primjenom zaključaka u praksi. Osim spomenutog, vrlo je važna školska kultura, koja potiče otvoreno, povjerljivo i potporno okruženje za ovu vrstu rada. Praktična polazišta stoga nužno uključuju redovito planiranje samoevaluacijskih aktivnosti, sudjelovanje u odboru za kvalitetu, korištenje različitih metoda prikupljanja podataka (upitnici, promatranja, analize učeničkih rezultata) i, posljedično, primjenu dobivenih saznanja u cilju poboljšanja vlastite nastavne prakse.

Ključne riječi: ciljevi, kriteriji i pokazatelji, kvaliteta nastave, transverzalne vještine

1. Primjer kriterija i indikatora (pokazatelja)

Prijedlog kriterija i pokazatelja kvalitete za samoevaluaciju učitelja na razini razredne nastave (1. - 4. razred) obuhvaća nekoliko ključnih područja koja osiguravaju sveobuhvatno i sustavno vrednovanje učiteljskog rada. Temelje na pedagoškim, interpersonalnim, organizacijskim i profesionalnim aspektima. Omogućuju učiteljima sustavno praćenje njihovog pedagoškog rada, osobni i profesionalni rast te planiranje i provedbu potrebnih poboljšanja na temelju samoevaluacije.

Kriteriji kvalitete

Pedagoška učinkovitost:

- Prilagođavanje nastavnog sadržaja i metoda potrebama učenika.
- Jasna i strukturirana prezentacija gradiva.
- Aktivno uključivanje učenika u proces učenja.
- Različite didaktičke strategije za poticanje razumijevanja i sudjelovanja.

Postignuća učenika u procesu učenja:

- Napredak učenika u odnosu na ciljeve kurikuluma.
- Raznolikost i prikladnost evaluacijskih metoda.
- Praćenje i analiza nastavnih rezultata u cilju poboljšanja.

Interpersonalni odnosi:

- Poticanje pozitivnog i respektabilnog odnosa prema učenicima.
- Motiviranje i podrška učenicima u procesu učenja.
- Rješavanje sukoba (konflikata) i jačanje socijalnih vještina učenika.

Samorefleksija i profesionalni razvoj:

- Krićka refleksija o vlastitom radu.
- Primanje i korištenje povratnih informacija od učenika.
- Planiranje i provedba poboljšanja.
- Kontinuirano profesionalno usavršavanje.
- Redovita i konstruktivna komunikacija s roditeljima.
- Razmjena iskustava i sudjelovanje unutar školske zajednice.

Indikatori (pokazatelji) kvalitete i kakvoće

Pedagoška učinkovitost:

- Udio sati s aktivnim sudjelovanjem učenika.
- Uporaba razlićitih nastavnih metoda, praksi i načina podučavanja.

Postignuća učenika u procesu učenja:

- Postizanje nastavnih ciljeva.
- Napredak pojedinaćnog ućenika tijekom vremena.

Interpersonalni odnosi:

- Ankete, upitnici o zadovoljstvu.
- Broj i kvaliteta riješenih sukoba (konflikata).

Samorefleksija i profesionalni razvoj:

- Aktivno sudjelovanje u radu školskih timova.
- Pravovremenost i kvaliteta bilježenja na temelju refleksije.
- Broj završenih stručnih usavršavanja.
- Ućestalost i kvaliteta komunikacije s roditeljima.

2. Planiranje i priprema za nastavu

Planiranje i priprema za nastavu obuhvaćaju ključne elemente koji omogućuju sustavno vrednovanje učiteljskog rada. Na početku su važni **jasnoća** i **ostvarivost nastavnih ciljeva** (jasno su definirani, specificirani i prilagođeni dobnoj skupini; mjerljivi su i usklađeni s nastavnim planom i programom) te **nastavni sadržaj** (logički i postupno strukturiran, primjeren težini, uključujući različite resurse). U skladu s tim biraju se **metode i oblici podučavanja** (potiču aktivno učenje i sudjelovanje te su prilagođeni potrebama i dinamici razreda). Važni su također **vremenski okvir** (planirano vrijeme za provedbu pojedinačnih aktivnosti mora biti realno i uravnoteženo kako bi omogućilo ponavljanje, utvrđivanje i refleksiju učenika) te **priprema evaluacije i praćenja** (koja uključuje plan odgovarajućih oblika i metoda praćenja napretka; to također uključuje kriterije i mjerila za ocjenjivanje).

Tijekom planiranja moramo obratiti pozornost na **prilagodbe i individualizaciju** (uzimajući u obzir različite učeničke nedostatke, posebno kod učenika s posebnim potrebama, treba pripremiti prilagođena objašnjenja, bilješke, domaće zadaće i ocjenjivanja) te **organizacijske elemente** (priprema prostora i potrebnih materijala, uključujući potencijalne tehničke i/ili organizacijske izazove).

2.1. SMART ciljevi – pomoć pri planiranju

Specifičnost (S): Prilikom postavljanja ciljeva jasno definiramo transverzalne vještine koje želimo razviti (npr. suradnju, komunikaciju, kreativnost, rješavanje problema, samoregulaciju, digitalne vještine). Ciljevi bi trebali izravno uključivati konkretne aspekte tih vještina.

Mjerljivost (M): Definiramo jasne pokazatelje (indikatore), prikazujući time kako ćemo pratiti i mjeriti napredak u razvoju transverzalnih vještina. To može biti realizirano putem promatranja, samoevaluacije učenika, praktičnih zadataka, refleksije ili evaluacije sudjelovanja u grupnim projektima.

Ostvarivost (A): Ciljevi i aktivnosti trebaju biti prilagođeni dobi i sposobnostima učenika na razini razredne nastave te realnim mogućnostima učitelja i okruženja za učenje kako bi bili ostvarivi.

Relevantnost (R): Prilikom planiranja uzimamo u obzir školsku situaciju, dostupne resurse i podršku učenicima te učiteljima, kako razvoj transverzalnih vještina ne bi bio opterećujući, već istinski učinkovit.

Vremenska ograničenost/definiranost (T): Ciljevi moraju biti definirani u smislu vremenske komponente, kao što na primjer moraju biti ostvarivi unutar određene teme, mjeseca ili školske godine, uz njihovo redovito praćenje tijekom provedbe.

U praksi to zapravo znači da učitelj u nastavne planove uključuje **aktivnosti koje potiču transverzalne vještine**, npr. rad u grupama kojim se potiču razvoj suradnje i komunikacije, rješavanje problema kroz zadatke otvorenog tipa, korištenje digitalnih alata za kreativne projekte i promišljanje učenika o vlastitom učenju radi poticanja samoregulacije.

Nastava koju smo planirali na ovakav način omogućuje sustavni razvoj transverzalnih vještina koje su uključene u svakodnevnu praksu na razini razredne nastave, a njihovi učinci su mjerljivi i upravljivi korištenjem S.M.A.R.T. metode.

2.2. SMART ciljevi – Prijedlog 5 SMART ciljeva za razvoj transverzalnih vještina u 4. razredu osnovne škole

Vrlo je važno da su ciljevi dovoljno jasni i mjerljivi kako bi se mogao učinkovito pratiti napredak.

Razvijanje sudjelovanja

- Specifičan: Učenici će poboljšati svoju sposobnost suradnje tijekom rješavanja grupnih zadataka.
- Mjerljiv: Najmanje 85% učenika aktivno će sudjelovati u grupnim aktivnostima barem tri puta tijekom tromjesečnog razdoblja.
- Ostvariv: Postavit ćemo jasna pravila za grupni rad i uvesti, usmjeriti učenike prema procesu suradnje.
- Relevantan: Prilagodbe će se vršiti u skladu s dobi učenika.
- Vremenski ograničen (definiran): Cilj treba biti postignut do završetka prvog tromjesečja.

Jačanje komunikacijskih vještina

- Specifičan: Učenici će poboljšati svoje govorničke vještine izražavanjem vlastitog mišljenja i ideja.
- Mjerljiv: Najmanje 80% učenika sudjelovat će u razrednim prezentacijama ili različitim raspravama.
- Ostvariv: Učitelj će učenicima pružiti priliku za izražavanje mišljenja u sigurnom okruženju.
- Relevantan: Aktivnosti će biti primjerene dobi.
- Vremenski ograničen (definiran): Tijekom svih deset mjeseci školske godine.

Razvijanje samoregulacije

- Specifičan: Učenici će poboljšati sposobnost samorefleksije o svom ponašanju i učenju.
- Mjerljiv: Svaki će učenik samovrednovati, odnosno izvršiti samoevaluaciju svojih postignuća i ponašanja jednom mjesečno.
- Ostvariv: Učitelj će osigurati smjernice i obrasce za samoevaluaciju.
- Relevantan: Aktivnosti će biti primjerene za 4. razred.
- Vremenski ograničen (definiran): Tijekom svih deset mjeseci školske godine.

Poticanje kreativnog razmišljanja.

- Specifičan: Učenici će razvijati kreativnost rješavanjem različitih zadataka.

- **Mjerljiv:** Najmanje 70% učenika doprinijet će svojim proizvodima (crtež, priča, projekt) na zadanu temu.
- **Ostvariv:** Učitelj će pripremiti raznolik, bogat spektar kreativnih zadataka.
- **Relevantan:** Aktivnosti će biti primjerene dobi, tj. učenicima 4. razreda.
- **Vremenski ograničen (definiran):** Do kraja drugog tromjesečja.

Poboljšanje digitalnih vještina

- **Specifičan:** Učenici će koristiti osnovne digitalne alate u svrhu predstavljanja svojih ideja.
- **Mjerljiv:** Najmanje 75% učenika pripremit će po jednu digitalnu prezentaciju ili projekt.
- **Ostvariv:** Bit će predviđeni jednostavni i pristupačni digitalni zadaci.
- **Relevantan:** Uzimaju se u obzir tehničke mogućnosti škole i učenika.
- **Vremenski ograničen (definiran):** Do kraja školske godine.

3. Refleksija – razmišljanje o postignućima i poboljšanjima

Na kraju školske godine učitelj provodi refleksiju, odnosno osvrt na vlastiti rad.

Predloženi način zapisa:

- **Izveštavanje:** Koje sam si ciljeve postavio (-la)? U kojoj sam mjeri ostvario (-la) postavljene ciljeve? Ako nisam – što mislim, zašto nisam? Što je utjecalo na provedbu aktivnosti i postizanje ciljeva?
- **Rezultati:** Koji su konkretni rezultati provedbe aktivnosti? Kakvi su učinci u sklopu ciljne skupine? Kako to znam? Što pokazuju podaci? Može li ih se usporediti s prethodnim godinama? Kako sam postigao (-la) rezultate s različitim skupinama učenika?
- **Poduzete mjere:** Što bih mogao/trebao (-la) učiniti u cilju postizanja poboljšanja u budućnosti? Što ću definitivno učiniti drugačije? Koje mjere i aktivnosti planiram za sljedeću godinu?
- **Razmišljanje:** Kakve su moje misli, osjećaji i reakcije u vezi s provedbom poboljšanja? Što sam naučio (-la)? S kojim sam se preprekama susreo (-la) u svom radu?

4. Zaključak – značaj samoevaluacije

Samoevaluacija učitelja na kraju školske godine od ključne je važnosti u procjeni postignuća postavljenih ciljeva i standarda znanja u sklopu različitih predmeta koje predaje (na razini razredne nastave od 1. do 4. razreda, uglavnom: SLJ - slovenski jezik, MAT - matematika, DRU - društvo, NIT - prirodoslovlje i tehnologija). Svrha samoevaluacije je vrednovanje učinkovitosti podučavanja i samog nastavnog procesa, utvrđivanje prednosti i nedostataka te planiranje daljnjih poboljšanja.

Zahvaljujući tome učitelj dobiva uvid u postignuća učenika u odnosu na kurikularne ciljeve i standarde znanja, što utječe na kvalitetu obrazovanja i omogućuje učitelju da procijeni do koje su mjere učenici postigli standarde znanja i ostvarili ciljeve zapisane i predviđene planom i programom za svaki predmet. Osim navedenog, to mu pomaže u prepoznavanju nedostataka u znanju i postavljanju strategija podučavanja, što omogućuje ciljanu prilagodbu nastave i metoda podučavanja za buduće razdoblje. U skladu s tim, na kraju školske godine samoevaluacija omogućuje sveobuhvatan pregled kvalitete obrazovnog procesa i postizanja ciljeva, **što pomaže učitelju u planiranju poboljšanja i pružanju podrške učenicima u njihovom daljnjem razvoju.**

5. LITERATURA

- [1.] Erčulj, Justina idr. (2008). *Kakovost v vzgoji in izobraževanju – samoevaluacija šole*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- [2.] Marentič Požarnik, Barica (2000). *Psihologija učenja in pouka*. Ljubljana: DZS.
- [3.] Širec, Andreja idr. (2012). *Samoevaluacija v vzgojno-izobraževalnih zavodih*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- [4.] Zavod Republike Slovenije za šolstvo (2014). *Smernice za samoevaluacijo v osnovni šoli*. Ljubljana: ZRSŠ.